

Gaál Gabriella¹

OLVASÁSI ALAKZATOK A NŐI TEST ANTROPOLÓGIÁJÁHOZ TÓTH KRISZTINA *VONALKÓD* CÍMŰ KÖTETÉBEN

Tóth Krisztina verses-² és prózaköteteiben egyaránt központi szerepet tölt be a test reprezentálhatóságának kérdésköre. A test szövetségsszervező elemmé válására legkézenfekvőbb példa talán a *Pixel – szövegtest* – című kötet, melynek mindegyik fejezete egy-egy testrész történetét mutatja be. Ám a fejezetek, a testrészek összeillesztésével nem egy reális test képét kapjuk, hiszen kétnemű szövegtest jön létre, mely különböző testekből kiszakadt fragmentumokból épül fel. A kötet szerkezete, a fejezetekre bontás a regényszerűség felé mutat, mégsem rajzolódik ki összefüggő, kerek történet. A *szövegtest* alcím azonban együttolvasásra készítet, azt sugallva, hogy a testrészek történetei valahogy mégis összekapcsolódnak. A *Pixel* prózai előzménye Tóth Krisztina első novelláskötete, a *Vonalkód*, (2006), melyben egy olyan ábrázolásmód és narratív technika kibontakozása figyelhető meg, amely a későbbi prózakötetekben is erőteljesen jelen van (a *Pixel* mellett például *Hazaviszlek, jó?*, *Pillanatragasztó*, *Párducpompa*).

Jelen tanulmány a *Vonalkód* korporeális narratológiai szempontú elemzésére vállalkozik. Ez a szempont azt a felismerést implikálja, hogy a testnek központi szerepe van az elbeszélésben, formálja az elbeszélői koncepciókat és a karakterábrázolást, azaz a testábrázolás befolyásolja a narratívát. De nemcsak azért nevezhető korporeálisnak a narratíva, mert fontosak a szereplői testek, hanem azért is, mert a szöveg artikulálódhat a testen keresztül, elvégre az elbeszélésmód megértése, elemzése az emberi test megjelenítésének sajátos módjától is függ.³ A vizsgálódás abból az előfeltevésebből indul ki, hogy egy adott kor társadalmi kontextusában mindig probléma a női testet a saját identitás forrásává tenni. Ennek tükrében az elemzés egyik kiinduló kérdése az, hogy miként ad értelmet az elbeszélés az emberi testnek, amit nem pusztán tematikus és kulturális hatások formálnak, hanem narratív fogalmak is, melyek segítségével a szöveg reprezentálja a testet. Továbbá a kötetben olvasható történetekben a nők számára a szerelem, a párkapcsolat nem az, aminek tanulták, gondolták. A kiábrándulás, az összezavarodás és a trauma visszatérő elemei az elbeszéléseknek, amelyek olvasása során felmerül a kérdés: hogyan azonosítja magát

¹ A szerző a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékének hallgatója.

² Például: *Őszi kabátlobogás* (1989), *Árnyékember* (1997), *Porhó* (2001), *Síró ponyva* (2004).

³ Daniel PUNDAY, *Narrative bodies. Toward a corporeal narratology* (New York: Palgrave Macmillan, 2003), 15.

egy nő, miféle identitása lehet, ami független a férfi/többségi társadalom által meghatározott elvárásoktól, *nőiskriptttől*?⁴ A tanulmány a szereplői testek elemzésekor kísérletet tesz visszatérni a fentebb megfogalmazott kérdésekhez és a kiemelt novel-lákból vett példákkal választ találni rájuk.

Vonalhatárok

A kötet tizenöt történetének egymáshoz kapcsolódását biztosítja az alcímekben szóösszetételekként szereplő „vonal”-motívum. A vonalak képesek elhatárolni és összekötni a különböző emberi kapcsolatokat és általuk az eltérő idősíkokat is. A mindig névtelen és váltakozó elbeszélők gyerekekből felnőttekké válnak és elindulnak a testről és a nemiségről való tudás megszerzés útján, a *Vonalkód* történetei így a nővé válás,⁵ a női léttapasztalatok világába való beavatásként is funkcionálnak.

A *Vonalkód* történeteinek névtelen női elbeszélői a visszaemlékezéssel mutatják be testük történetét, és az elbeszélések főleg valamilyen sérelemre, fájó emlék feltárására fókuszálnak.⁶ Legyen szó akár szülésről vagy vetelésről, a tapasztalat olyan élmény-nyé változik, amely kimozdítja az elbeszélőket a megszokott pozíciójukból és megbolygatja az addig otthonosnak vélt világ rendjét. A tapasztalatoknak⁷ megtörténés jellegük van, amit a szereplők passzívan élnek át, de ez a fordulat sorsesemény⁸ válhat, mely fenyegetheti az identitás integritását. Az élettörténetet valamilyen titkozatos, beláthatatlan egység hatja át, ami nem más, mint a sors. A sors az életnek a

⁴ Lásd bővebben: BOLLOBÁS Enikő, *Egy képlet nyomában. Karakterelemzések az amerikai és a magyar irodalomból* (Budapest: Balassi Kiadó, 2012), 69.

⁵ HORVÁTH Györgyi, „Húzni egy vonalat. Tóth Krisztina: *Vonalkód*”, *Jelenkor* 49, 11. sz. (2006), hozzáférés: 2018.08.15. <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1113/huzni-egy-vonalat>
A történetek gyermeki nézőpontjai az 1970–80-as évekbeli szocialista Magyarországnak láttatásában érvényesülnek, míg a felnőttkori én elbeszélései már többnyire a rendszerváltás idejére vagy utána tehetőek.

⁶ TENGELYI László, *Élettörténet és sorsesemény* (Budapest: Atlantisz, 1998), 22. Tengelyi László értelmezése szerint, amikor az én saját élettörténetét próbálja elbeszélni, akkor egyben megkísérli felfedezni a narratív identitását, mely őt alkotja.

⁷ Vö. TENGELYI, *Élettörténet és...*, 27. A tapasztalatok elbeszélésével az élettörténet eseményeinek értelmet adhatnak, ám egy válsághelyzetben bekövetkezik a meghasonlás vagy másképp nevezve az önhasadás, mikor azok a történetek, amelyekkel a szubjektum az önazonosságát önmaga és mások számára rögzíteni próbálja, helyreigazításra kényszerül.

⁸ Vö. TENGELYI, *Élettörténet és...*, 45. A sorseseményt az elbeszélők megpróbálják körülírni, meghatározni mibenlétét, hogy valahol az elbeszéltek és még elmondhatók háttérben húzódik meg. A sorsesemény hatására az elbeszélők nem lesznek annyira különbözőek, hogy ne maradnának meg önmaguknak. A traumán átesett én megőrzi identitásának azon részét, mely által még önmaga maradhat, csupán egy új, idegen élmény tör be a tudatalattijába, melyet valahogy fel kell dolgoznia és integrálnia a saját élettörténetébe.

„*rejtett egyöntetűségét*”⁹ sugallja, amely révén el lehet beszélni az élettörténet sorssá szövődő idejét.¹⁰ A sorseseemény egyben határtapasztat, hiszen a léttapasztatatok addig rögzült értelmei érvényüket veszítik, és az önazonosságot az idegenség élménye veszélyezteti. Az új tapasztalat pillanatában traumatikus csönd, némaság következik be, mely megbontja a történet egységét, illetve az önazonosság homogenitását.¹¹ De az identitásnak van egy olyan magva, amely minden változás közepette megőrződik, mivel minden átalakulás, krízishelyzet, amelyen a szubjektum átesik, egyetlen homogen történet részeként beszélhető el. A határhelyzetek által pedig megmutatkozik az önmagaság másíkja, az önmagunk mint másík, sőt az élettörténetben is teret nyer a másáság, nem kerülhető el az idegenné válás.¹² A kötet homlokterében a veszteségeiből összeálló ember áll, és az, ahogyan feldolgozza a traumáit.

A tapasztalatok által nemcsak egy test történetét ismerheti meg az olvasó, hanem az adott testtel interakcióban lévő más testeket vagy történelmi, kulturális folyamatokat is, amelyek hatással vannak a test megjelenésére, illetve az identitásképzés folyamatára. A *Langyos tej (Vonalkód)* című novella fogalmazza meg a kötet ars poeticáját. A Nyugat beszüremlését láthatjuk a szocializmus világába. A rendszerváltás előtt a Nyugatról érkezett termékek rendelkeztek csak vonalkóddal, és ezek az áruk különös áhítatot váltottak ki a közép-európai átlagemberből, ugyanis az elérhetetlennek tűnő, csillogó, izgalmas világot jelképezték. Az elbeszélő ironiával viszonyul a Nyugatot csodáló felnőttekhez, akik számára a nyugati termékek a földi mennyországot ígérik, az elbeszélő utal arra, hogy ezek birtoklásával voltaképpen az emberek is vonalkódot viselnek, valamint a tetoválások, jellegzetes sebek és hegek is ezt a funkciót töltik be.¹³ A test leolvashatóvá válik olyan értelemben, hogy az embereken látható maszk és jelmez árral rendelkezik, ezáltal pedig a test objektivációja következik be.

A Nyugat-Európában elterjedt vonalkódok többnyire 13 számjegyből épülnek fel. A 13 számjegyű kód 95 egység hosszú és a fehér, illetve a fekete vonalak váltakozásából áll össze, így összesen 30 sötét vonalból áll. A 30 vonal 15 vonalpárra

⁹ TENGELYI, *Élettörténet és...*, 14.

¹⁰ Tengelyi László értelmezése alapján a sorssá szövődő idő valójában „különnemű összetevők hatását, sőt egymással szembeszegülő tényezők összeütközését érhetjük tetten.” – TENGELYI, *Élettörténet és...*, 15.

¹¹ DECZKI Sarolta, *Az érzékiség dicsérete* (Budapest: Kalligram, 2013), 53.

¹² TENGELYI, *Élettörténet és...*, 18.

¹³ „A Nyugatról érkezett dolgok ismerve a vonalkód volt: a kis fekete csíkok mágikus vonzeróval ruházták fel az egyébként érdektelen holmikát is, a kód ugyanis egy másik, létezésében megközelíthetetlen világ hírnökeivé avatta őket, egy olyan világéivá, ahol a tárgyakat fényes dobozokba és csomagolópapírba, az emberi testeket pedig puha kelmékbe burkolják. (...) Bizarr módon nekem erről a rabok csuklójára tetovált szám jutott az eszembe, amiből visszakakereshető az elítélt neve, kora és neme, csak hogy a vonalkód nem a családi suttogásból ismert pokol, hanem a szintén suttogva emlegetett földi mennyország létezéséről adott hírt: a túldoldali világéről, amelyben minden van, ahol mindenki szép és boldog, sőt érthetetlenül fiatal is.” TÓTH, *Vonalkód...*, 67–68.

osztható: az 1. a 8. és a 15. vonalpárok elválasztó funkcióval bírnak. Tóth Krisztina *Vonalkód* című kötete 15 történetből épül fel, melyek 15 vonalpárnak feleltethetőek meg. A vonalpárok képesek láttatni a novellákban megjelenő kusza kapcsolatok hálóját, az általuk hordozott információ révén pedig felfejthető a test sebeinek, a test hiányainak a története. A kötetben határoló funkcióval bíró elbeszélés lesz az első novella; a *Lakatlan ember (Határvonal)*, a nyolcadik; a *Fekete hóember (Vonalháló)* és az utolsó a *Miserere (Húzni egy vonalat)*. A kiemelt novellák alcímei hangsúlyozzák a határoló funkciót, amelyet a történetek bővebben is kibontanak. Az első és az utolsó novella keretet alkot. Az első novellában Robi, a hajléktalan, aki mindkét lábára amputált, csonkolt, torz testként jelenik meg. Már a létállapota is csonkítást tükröz, hajlék nélküli. A nyolcadik novellában a lift által levágott fejű kisfiú rémtörténete kapcsán is a torzósággal találkozunk, majd az utolsó novellában újfent, amelyben az összefogdosott, étkezési célra amputált combú békák torzóit láthatjuk. Az élet-halál választó vonalai és a haldokló test képeinek visszatérő motívumrendszere keretezi a kötetet. Az önmagát lemeztelenítő, felsebző test felforgatja a társadalmi, kulturális, nemi konvenciókat. Megmutatja a kegyetlen határt az élet és a halál között, melynek láttatója és érzékeltetője a test.¹⁴ A *Vonalkód*ban a test, a testiség és a test elmúlása kerül középpontba; a test válik a valóság töredékességének hordozójává. Mindkét novella a haldokló, roncs testekkel szembesít, e kerettörténetek közötti írások pedig a végtelen vagy véges hiányállapotot, az idegenséget, a létezés fájdalmait reprezentálják.

(Szöveg)testek vonalkódja

Az olvasó a *Vonalkód* mindegyik történetében beteg, sérült, torz testekkel találkozik. A test maga a határvonal, a törésvonal az anyagi, a materiális hús és a megfoghatatlan lélek, logosz között. A különböző testtapasztalatok révén megfogalmazódhat a kérdés, hogy vajon mit jelent testtel rendelkezni vagy testnek lenni?¹⁵ Továbbá felmerül a kérdés, hogy a történetek által vajon a mindig névtelen elbeszélő női profilja körvonalazódik, és a hozzá tartozó test fejlődésének, változásának és emléknymainak lehetünk a tanúi? Mintha a novellákon végigvonuló veszteségek és fájdalmak mellett egyfajta magától értetődő nőiség tenné különlegessé a *Vonalkód* világát.

A fogyasztói kultúrában lehetséges az emberi test leplezetlen kirakatba állítása. A *Vonalkód*ban is az emberi test kerül a kirakatba, de nem tökéletes, hanem hibás „termékként”. A *Vonalkód* tükreiben közölt különböző életképek és észlelt testképek

¹⁴ ORBÁN Jolán, „Testhatársértések – a performativitás kegyetlensége”, in BORBÉLY András, ORBÁN Jolán és PIEDNER Judit, *Irodalom, test, emlékezet* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2014), 36.

¹⁵ Bryan S. TURNER, „A test elméletének újabb fejlődése”, in Mike FEATHERSTONE, Mike HEPPWORTH és Bryan S. TURNER, *A test – Társadalmi fejlődés, kulturális teória*, ford. ERDEI Pálma (Budapest: Józsefvárosi Könyvek, 1997), 34.

összehasonlításért kiáltanak, folyamatosan emlékeztetve arra az Ént, hogy milyen volt, milyen most és milyen lehetne az élete. A *Lakatlanember (Határvonal)* című elbeszélésben a test és a lélek fogalmi hálójában futnak a különböző eseményszálak, az elbeszélő idős ismerősének az exitusától a fiatal barát halálán át a nyomorék hajléktalan történetéig. Az idős ismerős haldoklásával kezdődik a visszaemlékezés, akitől az elbeszélő undorodik, taszítja a beteg és öreg test. Az elbeszélő viszolyog az ebédétől is, zavarják a szagok, a látvány, a levesben is férgeket fedez fel, de nem mer szólni a vendéglátónak, aki idős kora miatt nem veszi észre azokat. Az elbeszélő teste ellenáll a szituációnak, képtelen feldolgozni a romlásnak indult test látványát, a halál közelségét és a mosdóban szabadul meg a felesleges anyagoktól. A mosdóban zajló jelenetről hirtelen vágással egy tizenöt évvel későbbi történetbe csöppenünk. A tükör teszi lehetővé az időbeli ugrást, hiszen a tükörben látott idősebb arc felidézi a régi visszataszító emléket, mivel a jelenben a test újra találkozik az elmúlással, immár az elbeszélő egyik barátjának halála által. Az elbeszélő még mindig fél a haláltól, de nem kerülheti ki, hogy az elmúlás a test által beszél. A tükörben is a halál jegyeit, az öregedés nyomait véli felfedezni a ráncjaiban. A képmás megfigyelésével megszűnik a szubjektum időbeli rögzítettsége, a jelenléte és létrejöhet az egymásra folyton visszatükröződő testképek játéka, illetve a tükörkép képes kiléptetni a pillanatból és feleleveníti a test változásait és az elfeledett, megszűnt testképeket. A tükör mindig a hiányt emeli ki.¹⁶ Az Én pedig a test felé fordul, mivel azt látja, hogy a társadalom a megjelenést az Én egyfajta tükrözésének tekinti, hiszen az elhanyagolt, öregedő testet nem fogadják el, kivetik a *hétköznapi, normális testek* közösségéből és megkülönböztetetté teszik. Az Én állandóan testi hibáival, a hiány alakzataival szembesül, ez a lét pedig egy szerepjátszó Én megteremtését kényszeríti ki, azaz az Énnek el kell fojtania a vágyait, el kell fednie a sebeket, a hibákat és a boldog, gondtalan, szép és tökéletes karbantartott test¹⁷ ideáljához kell hasonulnia.

A korporeális narratológia segítségével a test működés közben is megfigyelhetővé válik. A narratív szövegek megértése nagyban függ a test modern felfogásaitól,¹⁸ amennyiben az olvasás révén láthatóvá válik, hogy miként járul hozzá a test a narratíváról való beszédmódokhoz, valamint hogy miként elemezhetőek a narratívák. Elvégre lehetetlen egy történetet elbeszélni anélkül, hogy az elbeszélő a testeket ne reprezentálná a narratíván belül. A test az, ami megmutatkozik, az elbeszélés mé-

¹⁶ SZÉKELY Örs, „Az alkotó pihen. A kitémése a művészetből”, in BORBÉLY András, ORBÁN Jolán és PIEDNER Judit, *Irodalom, test, emlékezet* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2014), 115.

¹⁷ Lásd: *Ez itt minnek a helye? (Bikini-vonal)* című elbeszélésben: „A Cosmopolitan magazin invitál egy bikini-showra, a jövő évi fürdőruhadívatot mutatják be. Elképzelem, amint a hibátlan, gazellatermetű lányok végigvonulnak a kifutón, aztán elképzelem a saját hasam a gyöngyházfényű csikkokkal, mintha a köldökömből könnyeznék, mintha a barna homokba kicsi kis selyemutakat vágott volna a szélsodrás.” (141–142.)

¹⁸ JABLONCZAY Tímea, „A Test narratológiája”, *Helikon* 57, 1–2. sz. (2011): 97.

diuma, amely nemcsak jól formálható anyagként van jelen, hanem egyfajta út az öntapasztaláshoz, a test testiségének megértéséhez.¹⁹

Az emberi test lehet egy „*anatómiai atlasz és egyben propagandaanyag*”,²⁰ melynek a felületén vagy mélységeiben számos diskurzus érintkezik: antropológiai, feminista, teológiai, orvosi, irodalomelméleti, esztétikai, fenomenológiai, társadalomtudományi.²¹ Az emberi kultúra a testben gyökerezik, amely mindig jelrendszerbe épül, mely túl is mutat a szövegen, hiszen mint láthattuk, különböző diskurzusok hatásainak nyomait őrzi.²² Azok a kulturális hatások és előírások, melyek meghatározzák és szabályozzák a testet, a narratívában is jelként funkcionálnak. A jel, a test „olvasatának jelentése” attól a történettől függ, amely létrehozta azt, ahogy arra Daniel Punday is felhívja a figyelmet: a test a narratív világ egyik meghatározó eleme és a cselekményben is központi helyet foglal el, hiszen hangsúlyossá válhat, hogy a testet milyen impulzusok érik, milyen események hagynak lenyomatot a felszínén, illetve milyen interakcióban van a rajta kívül eső világgal.²³

A posztindusztrializmus korában a fogyasztói kultúra a belső (test egészsége, öregedés késleltetése, betegségek elkerülése) és a külső test (megjelenés, öltözködés, bőrhibák vagy testi hibák) szabályozásával torz testet és általa széttöredezett szubjektumot hoz létre. A női test pedig mintha a kulturális válság egyfajta szimbólumává válna, hiszen a fogyasztói kultúra marketingfogásai elsősorban a nőket célozzák meg, a női test hibáinak a kijavítására hívják fel a figyelmet. Az *Ez itt minnek a helye? (Bikinivonal)* című novellában a női test fejlődése látható. Az elbeszélés a nővé válás folyamatába, a női lét- és testtapasztalatok világába enged betekintést, már maga az alcím is hangsúlyossá teszi a női testtapasztalatokat, hiszen a bikinivonal az egyik legérzékenyebb bőrfelület a női testen. Az apró történetek arról tanúskodnak, hogy idő kell ahhoz, hogy a szubjektum fel tudja dolgozni a meghatározó lét- és testtapasztalatokat, valamint idő kell ahhoz is, hogy ezeket meg tudja fogalmazni. Egy bizonyos időbeli távlatból már lehetséges az addig integrálhatatlannak, feldolgozhatatlannak tűnő élménytapasztalat nyelvi formába öntése, de a nyelv valójában csak utalni tud a tapasztalatra vagy körülírni azt, így nem tudja teljesen reprezentálni.²⁴

¹⁹ ORBÁN, „Testthatársértések...”, 27.

²⁰ DECZKI Sarolta, „Test, logosz, tánc”, *Helikon* 57, 1–2. sz. (2011): 68.

²¹ DECZKI, „Test logosz...”, 68.

²² FÖLDES Györgyi, „Jeltől a testig. A klasszikus narratológia találkozása a korporitással”, *Irodalomismeret* 16, 1. sz. (2015): 7, hozzáférés: 2018.08.15. http://real.mtak.hu/30850/1/korp.klassz.narrat_v%C3%A9gleges.pdf

²³ PUNDAY, „Narrative bodies...”, 7.

²⁴ DECZKI, *Az érzékiség...*, 54.

A történet váltakozó képkockáin egy gyermek válik felnőtt, érett nővé,²⁵ mely folyamat során a társadalom által elvárt *női skript*nek való megfelelés igénye lesz a domináns. Ennek előírásai a külső test karbantartására vonatkoznak, így kerül a lét- és önértés fókuszába a test, mi több, a matéria, amely szintén a posztindusztrializmus mellékterméke. A nővé válás útjára lépő lánynak meg kell tanulnia elsajátítani a rituálét: a szőrtelenítést, az önbizalomhiány elrejtését, valamint kamaszként a szexuális családok jellemzőit. A kamaszlányoknak a kasztrált²⁶ szerepet kell eljátszaniuk, mivel elvárják tőlük, hogy az illő nőies passzivitást öltsek magukra és a szexuális tárgynak tulajdonított vonzerővel rendelkezzenek.²⁷ A felnőtté válás képkockái láttatják az első nagy szerelmi vallomást és együttlétet is, de ezután hirtelen felgyorsulnak a jelenetek. A következőkben a terhességről, a szülés gyötrelmeiről és a szülés utáni, bikinivonalon megmaradt gyöngyházfényű forradásról láthatunk képeket. A nőiséggel az önfegyelmnek kell párosulnia, olyan fegyelemnek, amely által az elbeszélő képes a császár-metszés minden egyes pillanatát végigkövetni a műtőasztalhoz felszerelt tükröződő lámpában. A tükör, a torzító tükröződés motívuma újra visszatér. A tükör által képes a szubjektum kívülről, idegenként szemlélni a testét, kívül rekedve a folyamatokon, miközben a teste passzív elszenvedője marad a történeteknek. A bikinivonalon lévő seb örökre megmarad, az új, divatos fürdőruhákban látszani fog a heg, örökre a testbe íródott a tapasztalat emléke. A sebek emlékeztetik az elbeszélőt a határvonalakra, a felnőtté, a nővé válás folyamatára, a nőként bejárt életútra.

Érdeemes kiemelni, hogy a nő-sztereotípa inkább testi, mint lelki, hiszen hozzá tartozik minden, ami szép. A nő-sztereotípa szolgálói a kozmetikumok, a fehérne-

²⁵ Az első jelenetben bemutatott gyerektestek nagymértékben hasonlítanak egymásra. A következő „felvételek” által már a kamaszkor első megállójába érünk. Két fiatal fedezi fel a másik testét. Egyre erőteljesebb a két nem közötti különbség. A kétrészes női fürdőruha is jelzi a határvonalat, amikor a női testet már takarni kell, és többé nem lehet hasonló a férfi testtel. A másik jelenetben már a női rivalizálásnak lehetünk a tanúi, hogy kinek van jobb, „nyugatról”, az NDK-ból érkezett fürdőruhája, illetve ki válik először nővé, ami kezdetben még büszkeségre ad okot. Megjelennek a kamaszélet egyéb problémái is, mint a szőrtelenítés és az aközben szerzett sebek.

²⁶ A patriarchális társadalom deformálta a női szexualitást, melynek következtében kasztrált vonásokkal telítődött a női, a nőiség mint kategória. Ilyen kasztrált vonás a félnkség, érzékenység, kiszolgáltatottság érzete. A fogyasztói kultúra által létrehozott tökéletes Nőhöz viszonyítva a „hétköznapi” női kasztráltként jelennek meg. A kasztrált nő igyekszik az elfogadott teljességet és boldogságot sugárzó nőképhez igazodni, mivel így érheti el, hogy felkelte és fenntartsa a férfi vágyát. Olyan értelemben kell kasztrálttá válnia, hogy meg kell őriznie fiatalágát, bőrének simaságát és rugalmasságát, ráadásul törekednie kell az érzelemmentességre, mivel szexuális tárggyá kell változnia, ami nem akarja felfedezni testének titkait, tapasztalatait és általuk önmagát megérteni. A testtapasztalatok megvonásával a nők deszexualizálása következik be. A novella is azt tükrözi, hogy a nő kiskorától kezdve megtanulja a neveltetésének különböző stációiban a szexuális kérdezés, megismerés és kutatás percepciójának tabuját.

²⁷ Germaine GREER, *A kasztrált nő*, ford. GÁCS Anna (Budapest: Corvina, 2002), 75.

műipar és az ékszerek. Az ilyen eszközök a hatást rétegről rétegre akarják felépíteni, míg létre nem hozzák a Nőt, mint tökéletes szexuális tárgyat, amit „egészségesnek” hitt vonalokból és a tömegek által szépnak ítélt jegyek láncolatából formáztak. Ezt a női képet a novellákban megjelenő férfi és női szereplők célul tűzik ki, illetve viszonyítási alapként használják.²⁸ A felnőtt, szülésen túl levő nő a fogyasztói kultúra, a női magazin által közölt istennők képeinek láttán feszeng saját teste miatt és fél, hogy nem kelhet versenyre a tökéletes Lolitákkal. A *Vonalkód* elbeszélő állandóan kívülről vizsgálják magukat, a tükörben megjelenő testüket és a látottnak vélt tükörképet az előírt női testideálhoz mérik, ezáltal a saját test látványa feszengést, undort vált ki belőlük. A test az érzéletekben, az érzéki tapasztalatokban, az érzékszervi észlelések által körvonalazódik, de soha nem látható teljes egészében a szereplő teste, így éri el az elbeszélő, hogy a megfigyelő, az olvasó soha ne ismerhesse meg teljesen a szereplők testét és azok intim titkait. A testtapasztalatokkal való aprólékos játék voltaképpen az elidegenített, tárgyá telt idegen test visszaszerzésére tett kísérlet.²⁹

A perifériára való kirekesztés folyamata összefügg a testtel, valamint a testre/testbe íródo hatalmi viszonyok szorosan összekapcsolódnak a modern társadalmi, kulturális és politikai hatásokkal. A tizenöt novella közül egy történet elbeszélőmódja eltér a többitől. A *Take five (Törésvonal)* című novellában nem első, hanem harmadik személyű a narrátor, az elbeszélő érzékelteti, hogy a főszereplő idegennek érzi magát Párizsban. A hatalom és a törvény ereje ebben a történetben is megmutatkozik. A bevándorlási hivatalban³⁰ a láthatatlan felsőbb hatalom teljes mértékben ellenőrzése alá vonja, vonalkóddal rendelkező termékként kezeli a testet, amelyről leolvashatók az adatok: a test születése, lakhelye, betegségei és a neve. A későbbiekben a történet főszereplője az elfojtott szexualitás felszínre engedésével, a lakótárral kibontakozó szexuális kapcsolat³¹ által fordul szembe a hatalommal, a tárgyként kezelt test képevel. A szexuális együttlétekkel a szubjektum mintha azt akarná kifejezni, hogy

²⁸ Vö. GREER, „A kasztrált...”, 16.

²⁹ RÁKAI Orsolya, „Test, idegenség, modernitás: Kaffka Margit és a modernség női arca”, *Irodalmi Szemle*, 2016, hozzáférés: 2018.08.15.

<http://irodalmiszemle.sk/2016/09/rakai-orsolya-test-idegenség-modernitas-kaffka-margit-es-modernseg-noi-arca-tanulmany/>

³⁰ Értelmezésem szerint a procedúra impliciten a koncentrációs táborokra emlékeztető eljárás-móddal kezdődik. A férfiakat és a nőket különválasztják, a férfiak balra, a nők jobbra mennek, le kell vetközniük és különböző termeken végighaladniuk. A hatóság embertelenül, szinte gépként végzi a munkáját, és nem veszi figyelembe, hogy emberekkel foglalkoznak. A narrátor is megállapítja, ha lehetősége lett volna rá, akár le is lőtte volna őket.

³¹ A főszereplő másik lakóval osztozik a folyosó végén található mellékhelyiségen, melynek ajtaját a lakótárs mindig hangosan becsapja és nem tisztítja ki maga után az illemhelyet. Az ismeretlen, rejtélyes férfi izgatja a nő fantáziáját, kiváltképp miután egyik este véletlenül meglátta önkielégítés közben. Egy másik este a főszereplő megelégteli az ajtócsapkodást és kiront dühösen, hogy az addig „láthatatlan”, arctalan férfit leteremtse. Az indulat, a vadállati harag, a saját akarat végül átfordul valami ismeretlenbe és idegen testként valami furcsa örvénybe kerül a férfi karjai közt. „Még kétszer megtörtént ugyanez.” (167)

a vágyakat nem lehet rendszerezni, ezzel pedig a posztindusztrializmus világának vágyközpontú voltára is rávilágít.

A kötet elbeszélőinél az önazonosság helyett a hasadtságra, az ön-idegenségre kerül a hangsúly, amely egyben a korporealitás tapasztalata is. A hiányzó dolog hívja életre a vágy tárgyait, a valósághoz való viszony pedig a rend világában élők számára mindig valamilyen fantázián keresztül lehetséges, amely fantázia szólhat a nőről is. Elkerülhetetlen, hogy az ember a fantáziákon keresztül viszonyuljon a valósághoz, a patriarchális társadalom is csak addig működhet, amíg a nő megmarad Másiknak, nincs jelen. A nőkről, a női testről formált fantázia jellemzője, hogy semmi köze nincs a hús-vér nőkhöz,³² és fenn akarja tartani a nő mint megismerhetetlen Másik alakját, a nőiséget mint valódi idegenséget. A nő hiányzik a szimbolikus rendből, a hallgatás diskurzusát pedig a test történetének elbeszélésével, megmutatásával akasztja meg. A testtel mondja el a történeteket, így a női test igen hangsúlyos lesz fizikai voltában, de annak ellenére, hogy az elbeszélések bővelkednek a testiségről szóló képekben, mégis megmarad a női szexualitás szabadsága és védelme.

A *Hideg padló (Szírvonal)* című elbeszélésben a fantázia tárgya a férfi lesz, az egykori kedves. A Japán különböző pontjain elhelyezett, egykor közösen írt tizenkét darab szerelmi és erotikus cetlivel a közös múltat, a testközösség emlékeit idézi fel az elbeszélő. A szerelmi együttlétek emlékei az elbeszélő testébe íródtak, testi emlék-nyomokká váltak. A cédulák elhelyezésével a személyiség szándékos lebontására tesz kísérletet, de ezzel a testétől is meg kell válnia, ki kell lépnie a testi emlék-nyomok börtönéből. A szerelmi üzenetek valamilyen körvonalazatlan, betölthetetlen hiányról tanúskodnak. Az elbeszélő emlékekkel tölti ki a másik hiányát. Nem a vágy tárgya válik megismerhetővé, hanem a szerelmi vágy. A férfi emlékekkel való felidézése, helyettesítése a szerelem gyönyörét próbálja helyettesíteni, sikertelenül.³³ A novella valójában az eltűnt egykori kedvesnek szól, egy utolsó búcsúmonológ formájában, mielőtt az elbeszélő minden emlékszálat elvágna. A cédulákkal és azok történeteivel a főszereplő a személyiség legintimebb régióiba enged betekintést, de mintha ez erőfeszítés is lenne a részéről, hogy a történetek aktív szereplőjévé válhasson, akivel nem csak megtörténtek a dolgok. A visszaemlékezéssel és a cédulák elhelyezésének játékaival próbálja megérteni, hogy mi történt vele, ki is az, aki most ő, hogyan lett az, aki, de a szerelmet, a testi tapasztalatokat és a szexualitást nem lehet teljesen feltárni. A sok kis szerelmi történet nem áll össze egyetlen egésszé, a Másik sem ismerhető meg és több időszik örvénylik egymásba, ami az önazonosság lehetetlenségére is figyelmeztet.³⁴ Az elbeszélő a céduláktól várja a gyógyulást, hogy a rések betapadjanak. A kívánságoktól való megszabadulással a „nusa” állapotát igyekszik elérni, a tisztaságot, mivel csak akkor fog véget érni a közös idő, közös történet, a

³² KALMÁR György, „A női test igazsága”. *Esettanulmányok a női test és az igazság figuratív kapcsolatának történetéből* Chauertól Derridáig (Budapest: Kalligram, 2011), 33.

³³ KALMÁR, „A női test...”, 165.

³⁴ DECZKI, *Az érzékiség...*, 59.

testközösség emléke, ha az utolsó mondat is elmúlik, elfelejtődik az elbeszélőben, ám a vágyaktól, az emlékektől és kívánságoktól megfosztott én kiüresedetté válik. Magányos test marad. A történet végén kiüresedetten fekszik nyitott kimonóban a hideg padlón. Üres testként, sebhelyek, fájdalmak és emlékek nélküli időtlen és történet nélküli önmaga másaként.

A női test instabil, különböző és megkülönböztetett, az üres és a kitöltendő, a valamihez viszonyított kategória.³⁵ A novellákban visszatérő motívum, hogy az elbeszélő, a főhős kívül reked a történéseken, mivel életében valamilyen törésvonal alakult ki, melynek következtében az Én a testen, az Ő-n kívülre kerül, kívülről nézve önmagát és mindazt, ami mellette-mögötte történik. Van valamilyen érzéki, egyes szám első személyű tapasztalatunk a testről, mely maradéktalanul soha nem artikulálható semmilyen elbeszélésben, nyelvben. A test nemcsak uralhatatlan és újabb jelentések forrása, hanem ő tesz lehetővé minden beszédet és írást. Test és érzékiség, a testtapasztalatok nélkül nincs beszéd, nincs kommunikáció, nincs írás és szöveg.³⁶ A *Vaktérkép (Életvonal)* című történetben Kádár János halálának másnapja egy váratlan szakításhoz kötődik, miután az elbeszélő megbukott a történelem-földrajz vizsgán. A sokkoló bejelentés után ugyanaz a védelmi mechanizmus indul el, mint a korábban leírt vizsgahelyzetben. A kívül rekedés szédületének állapotába kerül az elbeszélő, így olyan kilépés következik be, amely lehetővé teszi a társadalmi-közösségi kapcsolatok hálójából való kikerülést.³⁷ A kilépést, a kiszakadást előrejelzi a novella elején leírt életvonal hossza: az elbeszélő bal kezén az életvonal középtájt megszakad, de lejjebb ugyanúgy folytatódik.³⁸ A törésre utal az is, hogy az elbeszélő mindent elkezd, de aztán a közepénél feladja és abbahagyja. A vizsgára készülés folyamán csak a tételek felét dolgozta ki, de ezt támasztják alá a be nem fejezett egyetemi tanulmányai is. A testi-felszíni jel beszédes és sejteti a történéseket. A történetben az elbeszélő sorsában háromféle törés következik be. Az életvonal-törés előrevetíti az egzisztenciális törést, a megszokott világ darabjaira hullását, valami új jön létre és egy át nem hidalható úr keletkezik. Bekövetkezik a párkapcsolati törés is: Kádár halálának másnapján egy étteremben látjuk az elbeszélőt és a barátját. A fiú szakít a lánnyal, akit maga alá keríti a hirtelen döbbenet ereje, megkezdődik a kívülre kerülés. Legvégül pedig a testi törés kísérletének eredménye látható, az elbeszélés vége utal egy öngyilkossági kísérletre. Az elbeszélő jobb kezébe az infúzió van bekötve.

³⁵ Thomas LAQUEUR, *A testet öltött nem. Test és nemiség a görögöktől Freudig*, ford. SZABÓ Valéria, TÓTH László, BARÁT Erzsébet és SÁNDOR Bea (Budapest: Új Mandátum, 2002), 41.

³⁶ DECZKI, „Test logosz...”, 70.

³⁷ KERESZTESI József, „Két bírálat egy könyvről. Tóth Krisztina: *Vonalkód*. Tizenöt történet. Vonalak a vaktérképen”, *Holmi*, 2007, hozzáférés: 2018.08.15. <http://www.holmi.org/2007/06/ket-biralategy-konyvrol-3>

³⁸ „... a barátnőm szerint az az úr olyan volt, mint egy többéves kóma, mint egy zárójel, ami után folytatódott az élet.” TÓTH, *Vonalkód...*, 21.

Ezzel a novella visszautal a történet elején bemutatott megszakadt élvonal képére és a szubjektum testből való kiszakadása véglegesnek tűnik. A kilépéssel az elbeszélő a kilátástalan, beazonosíthatatlan jövő elől próbál meg elmenekülni.

A néma tapasztalat

A test kereteiből kilépő szubjektum átlépi a határvonalat, kívül reked és idegenné válik. Tükörvilágba kerül, ahonnan láthatja, megfigyelheti és kivonhatja magát a személytelen világból, amely nem foglalkozik a lélekkel, csak a testtel és annak cselekedeteivel. Az elbeszélő az eltávolítással nemcsak semlegesíteni igyekszik a történetet, hanem feldolgozni is. A feldolgozó személy kiszakítja magát a szituációból és mint kívülálló, külső tekintettel szemléli önmagát. A szubjektum az eltávolodással kikerül a látszatvilágból, a testekre erőltetett viselkedési normák kényszere alól. A racionalitás diskurzusaiban a test a megszelídített, autonómiáját feladott szubjektivitás képét idézi, amely felett a hatalom uralkodhat. A trauma³⁹ átélése révén az elbeszélők egy bezáró, védő „női” centrumot hoznak létre, amely megóvja őket egy újabb külvilágból érkező „támadástól”. Az én így visszahúzódik a gondolkodásba, a belső világba, belső testbe, míg a külső test és vele az érzékiség szigorú ellenőrzés alá kerül. Az ilyen én nem rendelkezik időbeliséggel, léte csak a belső világban való rekedtségre korlátozódik. A bensőségességbe való elvonulással az ész, az elme és a testi tapasztalatok szétválasztódnak, így a test „elhagyása” objektivációhoz vezethet. Az én elengedi testét, a testiség a norma és kontroll által vezérelt folyamatoknak kiszolgáltatottá válik. A test szabályozása az érzékiség kontrollját is jelenti, általa pedig a világét, ami a testi tapasztalatokon keresztül ismerhető meg, illetve válik hozzáférhetővé.⁴⁰ Tehát a szerző az elbeszélők történetében bekövetkező védő női centrum helyének megtalálásával képes láttatni azt a folyamatot, amely traumatizálja a nő léttapasztalatait, mivel a traumán átesett női elbeszélők egyfajta eksztázisba esnek, olyan helyet teremtenek a maguk számára, ahol elbújhatnak a kutató tekintetek elől, ahol érintetlen lehet a belső világuk.⁴¹ A trauma átélői képtelenek elszakadni a sokkot kiváltó emléktől, ahhoz fixálódnak, ezzel pedig az időtlenség örvényébe zuhannak.

³⁹ Vö. PINTÉR Judit, *A nem múltó jelen. Trauma és nosztalgia* (Budapest: L' Harmattan, 2014), 40. A trauma „atipikus, kimerítveit élménynek tekinthető”, olyan negatív élmény, amely a tudatban marad, így a szubjektum számára mindig jelenlévővé válik, nem tud múlttá, azaz feldolgozott tapasztalattá válni. Kialakul a traumapsziché állapota, amikor a veszteség érzete nem enyhül, hanem az állandó ismétlődési jellege miatt és az elidegenedés miatt megmarad, illetve felerősödik, amely kínzó elviselhetetlenséggel jár.

⁴⁰ DECZKI, „Test logosz...”, 75.

⁴¹ Luce IRIGARAY, „A diszkurzus hatalma, a nőiség alárendeltsége”, ford. MIKLÓS Barbara, in BÓKAY Antal, VILCSEK Béla, SZAMOSI Gertrud és SÁRI László, *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. A posztstrukturalizmustól a posztkolonialitásig. (Szöveggyűjtemény)*, (Budapest: Osiris, 2002), 487.

A traumatikus élmény nem elbeszélhető, nem tud részévé válni a szubjektum identitásának, a védekező mechanizmus miatt is csak részben, apránként és utólag tud szembesülni az élménnyel.⁴² Az én a védői női centrum teremtésével a társadalom és kultúra által nem ismert regiszttert hozhat létre önmaga számára, amely által megvédheti az intimitását, a női test titkát, ám ennek az lesz a következménye, hogy képtelen lesz az önmegvalósításra.⁴³ Az események nem tudnak tapasztalattá válni, a szubjektum rögzül az élményhez, megreked az élettörténetének egy fázisában és nem lesz képes időben elvonatkoztatni magát tőle. A történetekben visszatérő elem, hogy az átélt trauma konzerválja az ént, aki azt nem tudja harmonikusan az élettörténet egységébe illeszteni, azaz a túlélő szubjektum nem képes uralni az élményt, amely behatolt az énjébe és elvett tőle valamit, olyan idegenséggel találkozik, amelyet nem tud integrálni, nem érzi a sajátjának, pedig az énjének kitorölköztető része lett.⁴⁴

Az én bezárása legjobban az *Egy boszorka van (A vonal foglalt)* című novellában figyelhető meg, ahol a szakítás traumatikus volta összefügg az elbeszélő ikerterhessége során bekövetkező elvetéléssel. Az elbeszélő egy gyerekkori traumával indít, a költözés zűrzavarában az apa a kályhába hajította a kislány játékbabáját, amelynek pusztulása előrevetíti a vetélést. A történet végén az elbeszélőt már felnőtt nőként láthatjuk és a férj félrelépésének lehetünk tanúi, amikor pedig kiderül a megcsalás, az én kívül reked a testén. A szubjektum idegenségérzete az elbeszélő teste és az éntudata között szakad fel, a traumában elveszti önmagát. Az én és a test elválik egymástól, idegenné válnak.⁴⁵ A vetelés pedig a sokkos állapot miatt következik be. Pár év elteltével látjuk újra az elbeszélőt, amint megpróbálja kihamuzni a hétvégi ház kályháját a fiával. A kályhával és a hamuval a történet visszacsatol a játékbaba elégetéséhez. A gyerekkori trauma megismétlődött, immár a saját gyermek elvesztésének fájdalmával.⁴⁶ Az elbeszélő fia felidézi az elbeszélőben a szeretett férfit, a szerető képét és a fiú ikrek elvesztésének fájdalmas emlékét. A szeretett férfi foglalt. A fiú utal a hiányra, hogy a történet címe sosem válhat befejezett mondattá vagy mondókévé („...három fia van...”), hanem rémtörténetté válik, egy rossz álommá. A terhesség folyamatának része a felejtés, az én felejtése. Az anyaság maga a kettéhasadó női test: testből test, húsból hús lesz. A szülő test hasadása által megmutatkozik az élet és a halál határvonala, a *koimeszisz*,⁴⁷ a hasadás a lélek és a test között. A gyermek elvesztése még jobban elmélyítheti

⁴² PINTÉR, *A nem múlt...*, 41.

⁴³ IRIGARAY, „A diszkurzus...”, 490.

⁴⁴ PINTÉR, *A nem múlt...*, 43.

⁴⁵ SZEGŐ János, „Két bírálat egy könyvről. Tóth Krisztina: *Vonalkód*. Tizenöt történet. A történetek sorsa és a sorsok története”, *Holmi*, 2007, hozzáférés: 2018.08.15. <http://www.holmi.org/2007/06/ket-biralategy-konyvrol-3>

⁴⁶ KERESZTESI, „Két bírálat...”, hozzáférés: 2018.08.15. <http://www.holmi.org/2007/06/ket-biralategy-konyvrol-3>

⁴⁷ Lásd bővebben: SZÉPLAKY Gerda, *Az ember teste. Filozófiai írások* (Pozsony: Kalligram, 2011), 128.

a rést, nem lesz, ami betölthetné. A gyermek anyagtalan emlékkép vagy vágy marad, a hiány, a beteljesületlenség elmélyítője. Az elbeszélő női teste a hiány alakzatainak a hordozója lesz, ő maga lesz a rés.

A kiemelt novellákkal bemutatott női test- és léttapasztalat tartozéka a néma tapasztalat ereje. A néma tapasztalat nem megnevezhető, csak körülírható. A tapasztalat legfőbb jellemzője az az intimitás, az a nyelv, az a beszéd mélyén húzódó csönd, amely képes távolságot teremteni. A néma tapasztalat mutatkozik meg az *Ez itt mi-nek a helye? (Bikínivonal)* című elbeszélésben, mikor az elbeszélőn császármetszést hajtanak végre, vagy mikor a *Hideg padló (Színvonal)* című novellában az elbeszélő üres testként a padlón fekszik, míg az *Egy boszorka van (A vonal foglalt)* című elbeszélésben az elbeszélő a nyelv mélyén húzódó csönd üregébe kerül. Ugyanakkor a néma tapasztalat segít megérteni az elbeszélők, szereplők saját testi-lelki voltát és a Másikkal való kapcsolatukat. A novellák világában fennálló hatalmi rend nem tűri meg a tapasztalat némaságát, a kimondhatatlan intimitást, arra törekszik a testek ellenőrzésével, kategorizálásával (mint ahogy láthattuk a *Hideg padló (Színvonal)* reptéri jelenetében vagy a *Take five (Törésvonal)* bevándorlási hivatalában), hogy ne maradjon megnevezetlen része az észlelésnek, a tapasztalatnak, mivel a megnevezéssel a test az uralom tárgyává válhat és lehetőség nyílhat az identitás felszámolására. A hatalom az intim szférákba való behatolással kiüresedett, szétterjedezett *self*eket teremthet, akik fokozatosan veszítik el identitásukat és irányítható anyaggá, külső testté válnak.⁴⁸

Konklúzió

A bemutatott elbeszélések értelmezése során felmerültek olyan problémák, hogy vajon meddig terjed és érvényes a szubjektum önrendelkezési joga a saját teste felett, milyen helyzetekben válnak kérdésessé a feltételezett női elbeszélők testhatárai, illetve hol kezdődnek és hol érnek véget a kultúraspecifikus hatásokat őrző test vonalai. Az elbeszélésekben a nők, ha fel akarják deríteni, hogy kik ők, és ezt ki szeretnék fejezni, akkor a felszínre kell hozniuk azt, amit elsősorban a patriarchális társadalom nyomott el hosszú évszázadokig): a test megismerését, a lét- és testtapasztalatok összefüggéseit és a szexualitást.⁴⁹ Nem az volt tehát jelen tanulmány értelmezési kiindulópontja, hogy a nő mennyiben különbözik a férfitől, hanem, hogy a nők milyen módon különböznek attól, amit a patriarchális társadalom, a fogyasztói kultúra és a férfiak megalkottak, a tökéletes női termékről. Szét kell választani a nőket a Nőtől

⁴⁸ DECZKI, *Az érzékiség...*, 36.

⁴⁹ Ann Rosalind JONES, „A test írása. – a lecriture féminine megértése felé”, ford. GYURIS Norbert, in BÓKAY Antal, VILCSEK Béla, SZAMOSI Gertrud és SÁRI László, *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. A posztstrukturalizmustól a posztkolonialitásig. (Szöveggyűjtemény)* (Budapest: Osiris, 2002), 495.

mint fantáziától. A Nő ennek értelmében nem létezik, csak a hiány betöltésére hivatott fantáziaszerű képződmény.⁵⁰ A novellákból kiemelt női karakterek önértékelési válságban szenvednek, amit a testi sérülések is kifejeznek. A traumán átesett test pedig torzóságába, a hiány üregébe zárul és képtelen lesz kapcsolatot teremteni a külvilággal, olyan helyre kerül az Én, ahol egy párhuzamos tükörvilágban találja magát, ahol folyamatosan a hiánnyal, a tragédiákkal szembesül.

Vonalkód című kötet azért jelentős, mert újszerűen képes megjeleníteni, hogy milyen külső hatások, elvárások és fantáziák alakítják a saját testről és a másik testéről konstruált reprezentációkat. A vonalpárok által szabdalta élet-halál történetekben, a roncs testek világában az elbeszélők révén különböző női fejlődéstörténetek körvonalazódnak. A nővé válás folyamatának pedig elengedhetetlen szignifikánsa a hiány, a széttöredezett szubjektum létrejötte. A történetekben visszatérő tükör-motívum mindig az önazonosság lehetetlenségére, a kitörölhetetlen múlt sorsfordító eseményeire emlékeztet. A tanulmányban bemutatott szempontokkal olyan horizont nyitható Tóth Krisztina elbeszélő művészetére, amely rálátást enged korábban kevésbé vagy éppen egyáltalán nem reflektált trauma- és testnarratológiai sajátosságokra, melyek feltárásával lehetőség nyílhat az életmű egyes prózaköteteinek, például a *Vonalkód*, *Pixel* és *Pillanatragsztó* összekapcsolására. A korporeális narratológiai megközelítéssel kiderülhet, milyen mértékben válhatnak jelentőssé a szereplői testek, illetve milyen új értelmezési perspektívát rejthetnek magukban, melyek mind hatással vannak a szövegre, a narratívára.

⁵⁰ JONES, „A test írása...”, 498.